

presbyterum meum Orosium reliquias de corpore beati Stephani primi martyris, hoc est, pulverem carnis atque nervorum, et quod fidelis certiusque credendum est, ossa solida atque manifesta sui sanctitate novis pigmentis vel odoribus pinguiora. Ut autem nulla possit esse dubitatio, ipsam ad vos subditam scriptis meis, sancti presbyteri, cui hæc revelata sunt, epistolam conscriptionemque transmissi, quam me pro fide veritatis plenius cognoscendæ rogante et expetente dicitur græco primum ipse

sermone, sed per me postea in latinum versa est. Quæ et vos, sancti et beati fratres, quam veraciter gesta sunt, tam fideliter suscepta habeatis imploro. Certum enim quia, sicut ipse beatus Martyr dignatus est nuntiare et pro salute mundi periclitans se manifestare, auxilio et præsentia tanti patroni, si vos tale pignus digno studio diligatis, tuti ex hoc quietique vivatis. Gratia Domini nostri Jesu Christi et sancti Spiritus vobiscum, dilectissimi in Domino. Amen.

ADMONITIO IN SUBSEQUENTEM EPISTOLAM.

Luciani ad omnem Ecclesiam totiusque orbis Christianos Epistolam indicare videtur Augustinus Tractatu 120 in Joannem, cum dicit n. 4: *Intelligendum est ad Ierum, non tunc solum, sed tunc primum venisse Nicodemum; ventilasse autem postea, ut fieret audiendo discipulus; quod certe modo in revelatione corporis beatissimi Stephani fere omnibus gemibus declaratur.* Et revelationis historiam hic relatam a Luciano confirmat magna ex parte in Sermone 318, n. 1, de Stephano sic loquens: *Hujus corpus ex illo usque ad ista tempora latuit; nuper autem apparuit, sicut solent apparere sanctorum corpora martyrum, revelatione Dei, quando placuit Creatori. Verum autem revelatum fuit ei, qui res ipsas inventis monstravit. Præcedentibus enim signis locus demonstratus est; et quomodo fuerat revelatum, sic et inventum est. Multi inde reliquias acceperunt, quia Deus voluit, et huc venerunt.* Item in Sermone 319, n. 6: *Latuit ante tempore corpus ejus, processit quando Deus voluit, illuminavit terras, tanta miracula fecit, mortuos vivos facit mortuos, quia nec mortuus.* Sed eandem Epistolam vicinus eorum temporum Gennadius propriis verbis memorat in libro de Viris illustribus: *Lucianus, ait, presbyter, vir sanctus, cui revelavit Deus, temporibus Honorii et Theodosii Augustorum, locum sepulcri et reliquiarum corporis sancti Stephani martyris primi, scripsit ipsam revelationem ad omnium Ecclesiarum personas, græco sermone.* Superfluum est testes eos adungere, qui Gennadii verba ipsa exscripserunt, ut Marcellinus in Chronico, Beda in libro de sex Ætatibus mundi, et posteriores alii. Nonnihil autem quod ad tempus spectat, dissentiunt invicem Marcellinus et Beda, dum hic revelationem ad septimum Honorii imperantis annum, ille vero ad Honorii consulis decimum refert. Marcellino adstipulatur Lucianus qualis a Joanne Ulimmerio primum, ac deinde a Lovaniensibus aliisque fuerat vulgatus, notans nimirum eosdem atque Marcellinus consules: quos mirum est non observatos fuisse a Beda, qui Lucianum hunc ipsum Ulimmerianum legit, et plura ex eodem in libro Retractationum in Acta. cap. 8 transcripsit. Certe quidem hæc consulum nota ab alio abest Luciani exemplari, quod in veteribus nonnullis codicibus reperitur. Caret etiam idem istud aliud exemplar in Floriacensi codice illis in fine verbis, n. 9, *Ex his ergo reliquiis transmissi Beatitudini vestræ, quæ hominis non sunt scribentis ad omnium Ecclesiarum personas.* Quamquam hæc forsitan dicebat Lucianus converso ad eos stilo, quorum causa scriptionem hanc edebat rogatus ab Avito, cui etiam reliquiarum partem ipsis transmittendam, sicuti liquet ex Aviti Epistola, donaverat. Porro utrumque hic damus exemplum scriptionis Luciani, Ulimmerianum (sic appellare liceat quod Ulimmerii cura pridem prodierat) ad plures manuscriptos recognitum, et aliud modo descriptum ex Floriacensi libro annos circiter quingentos habente, quod in aliis etiam manuscriptis nonnullis reperitur. Certe hoc posterius non incognitum antiquis fuit; nam Chrysippus presbyter Jerosolymitanus in Photii Bibliotheca, cod. 171, et Ado in Martyrologio id omnino sequuntur, atque ex ipso exscribunt multa, quæ in Ulimmeriano exemplo desiderantur. Additur apud Photium, *Gamalielæ præcepisse Luciano, ne posthac reliquias illas sole et pluvia corrumpi per negligentiam sineret; quod nullo jam in exemplari legitur.*

EPISTOLA

LUCIANI AD OMNEM ECCLESIAM,

DE REVELATIONE CORPORIS STEPHANI MARTYRIS PRIMI ET ALIORUM.

EX HEBRÆIS ULEM. ET LOV. ET RECOGNITA AD PLURES MSS.

LUCIANUS misericordia Dei indigens et omnium hominum minimus, presbyter Ecclesiæ Dei quæ est in villa Caphargamala in territorio Jerosolymorum, sanctæ Ecclesiæ et omnibus sanctis qui sunt in Christo Jesu in universo mundo, in Domino salutem.

1. Visio¹ quæ apparuit meæ pusillitati a Deo ter, de revelatione reliquiarum beati et gloriosi protomartyris Stephani et primi diaconi Christi, et Nicodemii qui in Evangelio scriptus est, et Gamalielis qui

¹ In MSS. deest vox, *visio*.

EX FLORIACENSI CODICE ET ALIIS MSS.

LUCIANUS misericordia indigens et omnium hominum minimus, presbyter Ecclesiæ Dei quæ est in villa Caphargamala in territorio Jerosolymitano, sanctæ Ecclesiæ et omnibus sanctis qui sunt in Christo Jesu in universo mundo, in Domino salutem¹.

1. Revelationem sancti Stephani, quæ mihi per gratiam Domini et Salvatoris nostri ostensa est, dignum

¹ In codice Germanensi annorum fere 400 sic inscribitur: *Domino sancto et venerabili Hymeseo episcopo, humilissimus et omnium infimus Lucianus presbyter de villa Capharga-*

in Actibus Apostolorum nominatur, necessarium duxi pandere vestrae in Christo Dilectioni, imploratus ne magis jussus a sancto et Dei cultore patre Avito preblytero, ut secundum fidem consummatam interroganti quasi filius patri obaudiens, sicut cognovi, cum omni simplicitate impiger integre indicarem omnem veritatem.

2. Die igitur Parasceve, hoc est sexta feria, quæ est tertio nonas decembris, consulatu Honorii decies et Theodosii sexies Augustorum (a), adveniente nocte dormiens in cubili meo, in loco sancto baptisterii, in quo consuetudo erat mihi dormire, et custodire ecclesiastica quæ erant in ministerio, hora tertia noctis quæ est prima custodia vigiliarum, quasi in ecstasi effectus semivigilans, vidi virum senem, longum, hiepropreum, hoc est dignum sacerdotem, canum, barbam prolixam habentem, palliatum alba stola, cui incant gemmulæ aureæ habentes intrinsecus sanctæ crucis signum, et virgam auream in manu habentem. Et veniens stetit ad dexteram meam, et aurea virga pulsavit me, ter vocans nomine meo, dicens: Luciane, Luciane, Luciano. Et dixit mihi græco sermone, Vade in civitatem quæ dicitur Heliæ, quæ est Jerusalem, et dic sancto Joanni qui est in ea episcopus: Quandiu clausi sumus, et non aperis nobis? Et maxime, quia in temporibus tui sacerdotii oportet nos revelari. Aperi nobis festinanter monumentum, ubi in negligentia positæ sunt nostræ reliquiæ, ut per nos aperiat Deus et Christus ejus et Spiritus sanctus ostium clementiæ suæ in hoc mundo. Periclitatur enim sæculum hoc ex multis casibus (b), qui fiunt in eo quotidie. Et non tantum sollicitus sum pro me, quantum pro his qui sunt positi mecum, sancti et multi honoris digni.

3. Et respondi ei dicens: Quis enim es tu, domine, et hi qui tecum sunt? Respondit mihi: Ego sum Gamaliel, qui Paulum apostolum Christi nutrivit, et Legem docui in Jerusalem. Et qui mecum est in orientali parte monumenti jacens, ipse est dominus meus Stephanus, qui lapidatus est a Judæis et principibus sacerdotum in Jerusalem pro Christi fide foris portam quæ est ad aquilonem, quæ ducit ad Cedar: ubi die ac nocte jacuit projectus, ut sepultura non daretur, secundum mandatum impiorum principum, ut a feris consumeretur corpus ejus. Ex Dei autem voluntate non tetigit eum unum ex his, non fera, non avis, non canis. Ego Gamaliel compatiens Christi ministro, et festinans habere mercedem et partem cum sancto viro in fide, misi per noctem quantos noveram religiosos, et in Christo Jesu credentes, habitantes in Jerusalem in medio Judæorum, et hortatus sum eos, et necessaria substantia ministravi, ac persuasi illis ire occulte, ut portarent corpus ejus meo veliculo in villam meam, huc est in Caphargamala (quod interpretatur Villa Gamalielis), viginti millia a civitate habens, et ibi feci illi planctum fieri diebus quadraginta¹ et præcepi cum in meo monumento poni in orientali theca, et præcepi eis quæcumque necessaria erant pro ejus planctu de meo dari (c). Ipse etiam dominus Nicodemus in alia theca positus est, qui venit ad Salvatorem Jesum nocte, et evangelizatus est² ab eo, audiens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum cælorum (Joan. III, 5). Et exiens baptizatus est a Christi discipulis. Et cognoscentes Judæi amoverunt eum a principatu suo, et anathematizaverunt eum, et de civitate exsilia verunt. Et hunc ego Gamaliel quasi persecutionem pro Christo passum, sustuli eum in meum agrum, et alui et ve-

duxi ut vestrae panderem Sanctitati, non jactantia quadam, sed ad confirmationem audientium.

2. Tertia enim vice mihi ostensum est, dum quiscerem in basilica baptisterii in stratu meo, die sexta feria illucescente, circa horam noctis tertiam, dum adhuc prope vigilarem, tanquam in excessu mentis effectus, vidi virum ætate senem, statura procerum, vultu decorum, promissa barba, in vestitu candido, amictum pallio, in cujus summitate erant tanquam aureæ cruces intextæ (et manu tenebat virgam auream), culceatum caligis in superficie deauratis, deambulantem coram me, et tacentem. Et cum hoc viderem, hæsitans intra memetipsam dicebam: Quis putas est? de Deo est, an de adversa parte? Nec enim oblitus fueram verbi Apostoli dicentis, Nam et ipse satanas transfiguratur se in angelum lucis (II Cor. XI, 14). Cum ergo viderem eum deambulantem, cogitare cepi in corde meo, et dicere: Si hic homo de Deo est, tertia vice me nomine meo clamabit: quod si me semel vocitaverit, non illi dubio responsum. Qui nihil dubitans, dissimulata deambulatione venit ad me: et de virga, quam manu tenebat, pulsans me, tertio me nomine meo clamavit, dicens: Luciane, Lucime, Luciane. Cui ego respondi: Quis es, domine? Dixit mihi: Surge, et vade, et dic Joanni episcopo Jerosolymitano: Usquequo clausi sumus? usquequo non aperis nobis? maxime cum temporibus tuis revelandi sumus. Aperi nobis velocius, ut per nostram orationem aperiat Deus generi humano ostium misericordiæ suæ. Instat enim tempus, ut hic mundus intreat, præ multitudine iniquitatum suarum, quas quotidie faciunt. Et post hæc ait: Non solummodo mei causa sollicitus sum, sed et pro illis qui mecum sunt: digni enim sunt maximis honoribus cumulari in terris; quia locus in quo jacemus, valde despectus est.

3. Cum hæc igitur audissem, vixi ad eum: Dicitis mihi, domine, tu quis es, et qui sunt tecum? Et dixit mihi: Ego sum Gamaliel, qui nutrivit Paulum qui postea apostolus factus est. Qui autem jacet mecum, dominus Stephanus est, qui a Judæis Jerosolymis lapidatus est, et die nocteque in exapeleo jacuit civitatis, in via eunibus Cedar, jussu impiorum sacerdotum projectus, ut a bestiis et avibus devoraretur¹. Et tamen nec bestia eum, nec aves tangere præsumperunt. Ego vero Gamaliel cum scirem sanctitatem viri et fidem et devotionem ejus, credens me partem cum eo in resurrectione habere, misi ad religiosos viros et fideles, mandans et dicens: Nihil formidantes acquiescite consiliis meis, et colligite corpus sancti Stephani, et deserte ad possessionem meam, quam nomine meo appellavi Caphargamala: et deponite eum in monumento meo novo; et facite consueta solemnia per dies quadraginta, in ipsa possessione, quæ est in vigesimo secundo lapide. Et quæcumque in expensis solemnibus erogata fuerint, de meo præberi faciam. Ille vero alius, qui cum illo jacet, Nicodemus nepos meus est, qui noctu ad Salvatorem veniebat, ut veritatis verba agnosceret, et renasceret per aquam et Spiritum sanctum. Qui cum a Domino audisset, baptizatus est a sanctis apostolis Petro et Joanne. Pro quo baptismate indignati sunt principes sacerdotum adversus Nicodemum, et cogitabant occidere eum: sed propter honorem meum et rem² consanguinitatis non fecerunt. Attamen plagis eum nullis afficientes, semimortuum reliquerunt, et anathematizaverunt, et juras civitatem miserunt, diripientes omnem substantiam ejus. Ego vero et hunc feci collegi, et in possessionem meam deduci, præcipiens dispensatori meo, ut quidquid illi necessa-

mala territorio Jerosolymitano, perpetuum in Christo Jesu salutem. Et incipit: Revelationem quæ mihi ostensa est, dignum duxi ut vestrae panderem Sanctitati. Alius vero Germanensis ante annos, ut videtur, sexcentos scriptus consentit Floriacensi libro, quem hic sequimur. Mutavit forte inscriptionem Epistolæ ipse Lucianus, cum Stephanus reliquias Hymesio transmitteret.

¹ Germanensis codex, in exapoli jussit civitate. Inde abstractus est in vis eunibus Cedar, jussu impiorum sacerdotum, ut a bestiis et avibus devoraretur.

² In Germanensi Ms., et jura.

(Vingt-six.)

¹ Editi hic et aliis quibusdam locis, dominus; pro quo Mss., dominus.

² Sic omnes Mss. At editi, septuaginta. Bedæ, quadraginta quæque.

³ Ita in manuscriptis. At in editis, catechizatus est.

(a) Die tertio decembris anni 415.

(b) id est, lapsibus, sive peccatis.

(c) Bedæ, lib. Retracti. in Acta, cap. 8.

stivi cum usque ad finem vite ejus, et defunctum honorifice sepelivi juxta domum Stephanum. Similiter et Abibas¹ filius meus dilectissimus, qui mecum Baptismum Christi accepit ab ejus discipulis, viginti annorum existens, ante me mortuus est, et sepultus in tertia theca excelsiori, in qua et ego ipse postea defunctus, applictus sum. Mea vero uxor Ethna habens nomen, et Selemias primogenitus meus, quia noluerunt esse fidei Christi cultores, in alia villa matris suæ sepulti sunt, hoc est in Capharsemelia. Interrogavi autem ego humilis Lucianus presbyter dicens: Et ubi vos quæremus? Qui dixit mihi: In medio² proastio quod potest intelligi proximo de villa agro, qui dicitur Delagabri, id est, Virorum Dei.

4. Et evigilavi, et deprecatus sum Dominum, dicens: Domine Jesu Christe, si est hæc visio ex te, et non est illusio, fac ut iterum et tertio appareat mihi quando vis, et quomodo vis. Cæpi ergo jejunare, et siccas escas ducere³ usque ad aliam Parasceven. Et iterum dominus Gamaliel eadem similitudine, eodemque schemate apparuit mihi, sicut in prima visione, dicens: Quare neglectisti ire, et dicere sancto episcopo Joanni? Et ego respondi: Timui, domine, mox ad primam visionem hæc nuntiare, ne viderer seductor esse. Deprecatus sum autem, ut si a Domino missus fuisses ad me, denuo ac tertio appareres mihi. Dixit autem ad me Gamaliel: Acquiesce, acquiesce, acquiesce mihi. Et iterum ait mihi: Quoniam requisisti de reliquiis singulorum quomodo et ubi sint posite; apponesensum, et vide diligenter quæ ostenduntur tibi. Et dixi: Etiam, domine. Et statim attulit quatuor calathos, tres aureos, et unum argenteum. Tres eorum pleni erant rosas: duo habebant albas rosas, et tertius rubicundas coloris sanguinei: quartus vero calathus argenteus plenus erat croco bene olente. Et posuit eos ante me. Et ego dixi ei: Quid sunt isti, domine? Et dixit mihi: Lipsana nostra sunt. Qui rubras habet rosas, ipse est dominus Stephanus, qui a dextris positus est ad orientem ab introitu monumenti. Secundus calathus, dominus Nicodemus est, positus contra ostium. Unus vero calathus argenteus, Abibas est filius meus, de utero testimonii, id est iteratus in lege, immaculatus ex utero matris suæ excessit e mundo, propterea in similitudinem argenti mundissimi apparuit. Numquid non vides crocum, qui in ipso est, suavisissimi e-esse odoris? Et ipse conjunctus est meo calatho in excelso loco, ubi ambo positi sumus quasi gemini. Et cum hæc dixisset, denuo ex oculis meis evanuit.

5. Cumque expergefactus fuisset, gratias egi Deo omnipotenti, et consuetis jejunii operam dedi usque ad tertiam revelationem. In tertia igitur septimana, eadem die et hora, venit supradictus vir comminans et fremebundus, et dixit mihi: Quare usque nunc dissimulasti, et nolulisti pergere, et dicere episcopo Joanni quæ tibi dicta sunt et ostensa? Quam excusationem habebis apud Deum, aut quam veniam pro hoc contemptu sperabis in die judicii? Numquid non vides quanta siccitas est et tribulatio in toto mundo? Et tu negligenter agis! Numquid non consideras quia multi meliores te sunt per arenam sancti viri, quos prætereuntes, per te voluimus innotesci? Ideo namque te ex alia in hac villa voluimus esse sacerdotem, ut per te manifestaremur. Exsurge igitur, et vade. et dic illi, ut aperiat nobis, et faciat locum orationis, ut intercessionem nostram misereatur Dominus populo suo. Et cum ad verba ejus intremuissem, dixi: Non negligens fui, domine mi, sed præstolabar tertium adventum tuum. Nunc vero sine crastina die pergam, omnia quæ mihi mandasti dicturus. Et cum indignans adversum me staret, videbar mihi quasi in altero mentis excessu devenisse Jerosolymam, et quasi in conspectu

¹ Veteres libri, *Abibas*; vel, *Abbas*.

² Mss., *in meo*.

³ Sic Mss. Editi autem, *sumere*.

rium fuisset, præstaret. Qui cum paululum supervivisset, dormivit in Domino. Quem feci sepeliri ad pedes beati Stephani, tanquam pro nomine confessoris. Ille vero tertius, qui mecum jacet, ipse est Abibas filius meus, qui mecum pariter credidit Christi præceptis, et mecum pariter Baptismum consecutus est a sanctis Apostolis, viginti annorum ætatis, Legi multam habens scientiam, castus corpore, et nullam mulieris sciens maculam: sed semper templo Dei vacans cum Paulo discipulo meo. Præcesserat enim ad Deum immaculatus (u). Juxta quem¹ positi sunt de quibus supra locutus sum, cum quibus et ego jaceo. Nam conjux mea Ethna² et primogenitus meus filius Selemias, qui noluerunt in Christum credere, recesserunt a nobis, et in possessione sua materna sepulti sunt, quæ Capharsemelia dicitur: quia indigni habitii sunt societate nostra. Ut autem credas, cum cæperis fodere, invenies locum uxoris meæ et filii vacuum. Et ita ut dixi invenimus. Et cum ego miserimus interrogassem, dicens: Ubi vos inveniemus, domine? dicit mihi: In possessione mea invenies nos, quæ nunc lingua Syriaca dicitur Delagabria³, sive Debatthalia, quod interpretatur Possessio virorum Dei, sive bellatorum⁴. Et cum hæc omnia prædixisset, evanuit ex oculis meis.

4. Ego vero post hanc visionem surrexi, et prostratus orationi, rogavi Domini misericordiam, et dixi: Domine Jesu, si hæc revelatio sive visio ex voluntate tua est, præsta ut iterum et tertio manifestetur mihi, ut confisus fiducialiter annuntiem revelationem Sanctorum tuorum. Et cæpi ex illa die jejunare, et ab omnibus me abstinere, et præter panem et salem in escam nil sumere, et aquam bibere, sicut solemus in diebus sanctæ Quadragesimæ facere. Insequenti vero sexta feria denuo venit sanctus Gamaliel in ipso habitu, sicut prius venerat, et in ipsa noctis hora, me necdum valde soporato; et dicit mihi: Quare dissimulasti, charissime frater, et non perrexisti et retulisti Joanni episcopo? Numquid non vides quanta siccitas est super terram et tribulatio in toto mundo? Et tu negligenter agis! Surge igitur, et vade, et dic illi ut aperiat nobis, et faciat locum orationis, ut per intercessionem nostram misereatur Dominus populo suo. Ego vero aio ad eum: Non egi dissimulantes, domine mi; sed rogavi Dominum, et dixi, Domine Jesu, si ex te est hæc revelatio, secundo et tertio appareat mihi. Et nunc, domine, ecce secunda vice venisti, et lætificasti me: si autem tertio veneris, plenus me exhilarabis. Cumque hæc audisset, de manu significavit, dicens: Ignosco, ignosco. Et cum hæc dixisset, dicit mihi: Audi, presbyter. Cui ego respondi, et dixi: Loquere, domine, quæ audio. Et dicit mihi: Quia hæsitasti in animo tuo, dicens, Si fuerit ut inventum locum, putas in uno loco positos omnes inveniam? Quod si ita evenerit, quemadmodum potero discernere reliquias singulorum? Hæc ergo intra temetipsum cogitabas. Cui ego negare non potui; et dixi: Verum est, domine, ita volebam in animo meo. Omnia nosti, et nihil te latet. Et dicit mihi: Non sumus, ut putas, in uno loco positi; sed unusquisque nostrum suum locum habet. Animadvertite itaque quæ dico tibi, et intende animo. Et respiciens vidi extendentem manus suas ad cælum, et orantem. Et statim deposuit inde quatuor calathos, tres aureos, et unum argenteum, plenus rosas: et unus ex ipsis plenus erat croco. Unus vero de tribus calathis rubentes valde rosas habebat tanquam sanguinem, quem et ad dexteram meam posuit. Alii vero duo pleni erant rosas albis, in modum lilii, sed rosæ erant.

¹ Sic Floriacensis codex. At Germanensis, et mecum pariter baptismum consecutus est a prædictis Apostolis. Nam viginti annorum ætatis, Legi plenissimam habens scientiam, virgo et animo et corpore, et nullum mulieris sciens peccatum, sed semper templo Dei vacans cum Paulis discipulo meo, qui postea apostolus factus, præcessit ad Deum. Juxta quem, etc.

² Germanensis codex, *Aetha*. Alius Germanensis veterior, *Emva*.

³ Idem Germanensis codex, *Delagabria*.

⁴ Ado in Martyrologio, *beatorum*.

(a) Photius in Bibliotheca, cod. 171, sectione altera, et Ado in Martyrologio, qui etiam sequentia refert.

adstare episcopo Joanni, narrans ei omnem visionem. A quo videbar audire: Si hæc sic se habent ut dicis, charissime, et Dominus tibi revelavit hæc temporibus nostris, oportet me colligere de possessione illa bovem illum maximum aratorem, qui et carro et aratro aptus est, dimittere tibi possessionem cum omnibus cæteris. Ad quem aio: Uquid mihi possessio, domne mi, si non habeo bovem illum per quem regatur et aretur possessio? Et dixit mihi episcopus: Ita placuit, charissime, quoniam civitas nostra vehiculis ministratur, et unum bovem ad illum maximum carrum minus habemus¹, quem tu diceris in possessione tua celare. Oportet namque ut in civitate celeberrima sit magis quam in parvula possessione. Numquid non tibi sufficiunt duo residui boves minores ad excolendam terram vehiculi tui?

6. Cumque hoc in exstasi, hoc est in excessu mentis, audissem, statim expergefactus benedixi Dominum, et perrexi ad civitatem ad sanctum episcopum Joannem. Et cum illi omnia quæ videram narrassem, reticui de visione bovis, expectans quid audirem ab eo. Intellexeram enim quia sanctus Stephanus ipse esset bos maximus, et quia carri illi de quibus dicebat sancti essent Ecclesie, et Sion prima Ecclesia, ipsa esset carrus major. Et quia habebat sanctus episcopus a me petere benedicti Stephani reliquias, ideo de visione bovis episcopo dicere nolui. Cumque hæc audisset Joannes episcopus, lacrymatus est præ gaudio, et dixit: Benedictus Dominus Deus Filius Dei vivi. Si hæc ut dicis, charissime, et audisti², et Deus tibi revelavit, oportet me inde transferre beatum Stephanum primum martyrem et archidiaconum Christi, qui primum adversum Judæos dominica bella bellavit, et Deum in sua majestate in terris positus in cælo vidit stantem, et tanquam angelus in concione hominum apparuit. Hæc autem omnia ut vidi, ita evenerunt et consona sibi apparuerunt universa. Dixit autem mihi sanctus episcopus: Vade, fode in acervo, qui est in ipso agro: et si inveneris, nuntia mihi. Et ego dixi ei: Deambulavi agrum, et vidi acervum minorum lapidum in medio, ubi arbitratus sum eos esse. Et dixit mihi papa: Jam dixi tibi, Vade, fode; et si inveneris, sedens custodi locum, et manda mihi per diaconum ut veniam ad locum. Et ita me dimisit. Et cum venissem in villam, nisi præcones, ut omnes habitatores villæ diluculo consurgerent, et foderent in acervo.

7. Eadem vero nocte, apparuit ipse domnus Gamaliel cuidam monacho nomine Migetio³, innocenti et simplici viro, eadem similitudine qua mihi apparuit, et dixit ad eum: Vade, dic Luciano presbytero. Vane laboras in acervo illo; modo non ibi sumus, sed tunc ibi positi fuimus, cum lamentarentur nos secundum consuetudinem antiquorum, propter quod ibi acervus in testimonium plancus factus est. Sed quære nos in alia parte, quæ est ad boream⁴, et loco qui dicitur syra lingua Debatalia, quod interpretatur in græco ἀνδρῶν ἀγαθῶν, quod nos possumus dicere, Virorum fortium. Diluculo vero consurgens ad hymnos, inveni monachum illum prædicantem omnibus fratribus. Hymnis deinde dictis, cœpi dicere: Eamus ad acervum illum, et fodiamus in illo. Tunc quidam dixerunt mihi: Audi primum quid dicat monachus Migetius. Et advocato monacho Migetio, exquisivi ab eo quid esset quod vidisset. Ille autem universa signa quæ videram domni Gamalielis dixit mihi, et quemadmodum vidisset contra austrum agrum situm, et monumentum in eo quasi neglectum et ruinosum, ubi vidisset tres lectos aureos stratos, et unum ex eis altiorem cæteris in quo erant duo jacentes, unus senex et unus juvenis, et in aliis duobus lectis erant singuli. Et respondit qui erat in excelsiori lecto, et

Et quartus calathus crocum habebat, cujus odor fragrabat suavissimus. Et posuit illos in conspectu meo, et dicit mihi: Vides hos calathos? Et aio ad eum: Etiam, domine. Et dicit mihi: Isti sunt loculi nostri in quibus jacentus, et hæc rosæ reliquie nostræ sunt: et sicut vides hunc calathum rosas pulcherrimas habentem ad dexteram tuam positum, ita cum aperire cœperis locum, invenies ostium sepulcri, et introgressus reperies in dextera parte loculum: ipse est sancti Stephani. Et ne dubitare velis: quia ipse solus ex nobis martyrio meruit coronari. Et ides in orientali parte positus est. Ille vero loculus qui ad partes boreæ, id est aquilonis, positus est, ipse est sancti Nicodemi neophyti⁵. Alius ve o loculus, qui paululum eminentior est, ipse est meus et filii mei: quia et nos neophyti fuimus. Et ego aio ad eum: Rogo, domine, quare unus calathus argenteus est? Et dicit mihi: Quoniam filius meus castus et immaculatus⁶ excessit e mundo, propterea in similitudinem argenti mundissimi apparuit. Numquid non vides crocum, qui in ipso est, suavissimi esse odoris? Et dum hæc dixisset, denuo ex oculis meis evanuit.

5. Cumque expergefactus fuisset, gratias egi Deo omnipotentii, et constituis jejuniis operam dedi usque tertiam revelationem. In tertia igitur septimana, eadem die et hora venit supradictus vir, comminans et fremebundus, et dicit mihi: Quare usque nunc dissimulasti, et noluisi pergere, et dicere episcopo Joanni quæ tibi dicta sunt et ostensa? Quam excusationem habebis apud Deum, aut quam veniam pro hoc contemptu sperabis in die judicii? Et non consideras quia multi meliores te sunt per eremum sancti viri, quos præterierunt per te volumus innotesci. Ideo namque te ex alia basilica hic volumus esse sacerdotem⁷, ut per te manifestaremur. Et cum ad verba ejus intremuissem, dixi: Non fui negligens. Domine mi, sed præstolabar tertio adventum tuum. Nunc vero sine crastina die pergam⁸, omnia quæ mihi mandasti dicturus. Et cum indignans adversum me staret, videbar mihi quasi in alterum mentis excessum devenissem Jerosolymis⁹, et quia in conspectu starem episcopi Joannis, narrans ei omnem visionem. A quo videbar audire: Si hæc ita se habent, ut dicis, charissime, et Dominus tibi revelavit hoc temporibus nostris; oportet me tollere de possessione illa bovem illum maximum aratorem, qui carro et aratro aptus est, et dimittere tibi possessionem cum cæteris omnibus. Ad quem aio: Ut quid mihi possessio est, domine mi, si non habeo bovem per quem regatur et aletur possessio? Et dicit mihi episcopus: Ita placuit, charissime, quia civitas nostra vehiculis ministratur, et unum bovem ad illum maximum carrum minus habemus, quem tu diceris in possessione tua celare. Oportet namque ut in civitate celeberrima sit quam in parva possessione. Numquid tibi non sufficiunt duo residui boves, et unus vitulus, et utensilia bovis maximi, ad excolendam terram vehiculi tui?

6. Et cum hoc in exstasi, hoc est in excessu mentis, audissem, statim expergefactus benedixi Deum: et perrexi in civitatem ad sanctum episcopum Joannem. Et cum illi omnia quæ videram enarrassem, reticui de visione bovis, expectans quid audirem ab eo. Intellexeram enim quia sanctus Stephanus ipse est bos maximus, et quia carri illi, de quibus dicebat, sancti essent Ecclesie; et Sion prima Ecclesia, ipsa esset carrus major; et quia habebat sanctus episcopus a me petere sancti Stephani reliquias, ideo de visione bovis episcopo dicere nolui. Cumque audisset episcopus Joannes, præ gaudio lacrymatus est, et dixit: Benedictus Dominus Deus Filius Dei vivi. Si hæc, ut dicis, charissime, ita audisti, et Deus tibi revelavit; oportet me transferre inde beatum Stephanum primum martyrem, archidiaconum Christi, qui primum apud Judæos dominica bella bellavit, et Do-

¹ Germanensis Ms., nepotis mei.

² Germanensis codex, rigo et immac: latus.

³ Idem Germanensis codex, Ulimeriano exemplari magis loco loco consentiens, ideo namque te ex alia in hac riva volumus esse presbyterum ut per te manifestaremur.

⁴ Idem codex, sine retardatione pergum.

⁵ In eodem Germanensi codice, deveni se Jerosolymam

¹ Editi, et unum bovem illum maximum ad carrum minus habemus. Castigantur ex Mss.

² Forte, ita audisti. M.

³ Sic Mss. Editi autem, Migetio.

⁴ Editi, quæ est Bora. Emendantur ad veteres codices.

dixit : Vade, dic presbytero Luciano, quoniam nos domini loci istius fuimus : si vis magnum et justum invenire, ipse ab orientali plaga positus est. Et hæc audiens a monacho, glorificavi Dominum, quoniam inventus est alius testis in revelatione.

8. Nos igitur ivimus ad acervum, et fodientes nihil invenimus. Convertimus autem nos ad monumentum illud, ubi monacho ipsa nocte apparuerat, et fodientes invenimus tres thesas, secundum quod apparuerat mihi in typo calathorum. Invenimus igitur altissimis litteris scriptum lapidem obrutum, habentem, Keayca Celiel, quod interpretatur Servus Dei; et Apaau Dardan, quod interpretatur Nicodemus¹ et Gamaliel. Hoc interpretatus est papa Joannes, sicut et ipse audiui ab ipso sancto episcopo. Statim ergo renuntiavi episcopo, cum esset in Lidda, quæ est Diospolis, synodus² agens. Qui assumpsit secum duos alios episcopos, Eleutherium³ de Sebaste, et Eleutherium de Jericho, et venerunt ad locum. Qui cum apparuissent domni Stephani thecam, statim terræ motus factus est, et tanta suavitas et fragrantia odoris inde ingressus est, quantum nullus hominum se meminit vel audisse vel sensisse : ita ut putarem nos in amœnitate paradisi esse positos. Multitudo namque populi aderat nobiscum, inter quos erant plurimi infirmi variis languoribus. Et ipsa hora mox de odore suavitatis ejus septuaginta et tres animæ curatæ sunt. Ab aliis fugati demones, aliorum fons restrictus est sanguinis, alii a strumis et furunculis liberati; alii a syringio sanati, alii a tertianis et quartanis; alios febris reliquit, alios morbus regius; alii a cephalalgia curati et hemicrania nonnulli a viscerum occulto dolore liberati. Et multas alias curationes senserunt homines, quas enumerare longum est. Et osculantes sanctas reliquias iterum clausurunt. Et tunc cum psalmis et hymnis portaverunt reliquias beatissimi Stephani in sanctam ecclesiam Sion, ubi et archidiaconus fuerat ordinatus : derelinquentes nobis de membris Sancti parvos articulos, imo maximas reliquias, terram cum pulvere, ubi omnis ejus caro assumpta est, cætera asportaverunt⁴.

9. Ex his ergo reliquiis transmissi Beatitudini vestræ: quas cum susceperitis, orate pro exiguitate mea, ut dignus inveniar in conspectu Domini, fultus beatissimi martyris Stephani meritis, et vestris orationibus. Translate sunt autem reliquias ipsius Martyris septimo kalendas januarias. Et tunc in tempore jugis et infinita siccitas erat : sed eadem hora pluvia magna descendit, et abundanter inebriata est terra : et omnes glorificabant ibi Dominum; propter sanctum ejus Stephanum, et propter cœlestem ejus thesaurum misericordiæ et pietatis, quem periclitantî sæculo sperare dignatus est Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

alios febris reliquit, alios morbus regius; alii a cephalalgia curati et hemicranio; et multas alias curationes senserunt homines, quas enumerare longum est. Aderant enim tunc in illo tempore episcopi, Joannes Jerosolymitanus, et Eustonius episcopus de Sebastii civitate, et Eleutherius Jerichontinus, cum omni clero. Itaque cum psalmis⁵ et hymnis asportaverunt reliquias beatissimi Stephani in sanctam ecclesiam Sion, ubi archidiaconus fuerat ordinatus : derelinquentes nobis de membris Sancti parvos articulos, imo maximas reliquias cum pulvere, ubi ejus omnis caro assumpta est⁶.

¹ In Mss. sic legitur, habentem ita : Celiel, quod interpretatur Stephanus Dei; et Kardam, quod interpretatur Nicodemus.

² Mss., in synodo.

³ Melius in altero exemplari ex Floriacensi codice, Eustonius, sive, Euthontius : qui et inter Diospolitane synodi episcopos nominatur ab Augustino in libro primo contra Julianum, n. 19.

⁴ In Mss. post, imo maximas reliquias, habetur sic, cætera cum pulvere, ubi omnis ejus caro assumpta est, asportaverunt.

minum in sua majestate in terris positus in cœlum vidit stantem, et tanquam angelus in concione hominum apparuit. Et cum hæc dixisset sanctus Joannes, dimisit eum. Cumque venissem ad villam, misi præconem ad omnes habitatores villæ, diluculo ut consurgerent, et foderent in acervo.

7. Eadem vero nocte apparuit ipse dominus Gamaliel cuidam monacho Migeto nomine, innocenti et simplici viro, ea similitudine qua mihi apparuit; et dixit ad eum : Vade, et dic Luciano presbytero, In vanum laboras in acervo illo; modo non sumus ibi, sed tunc ibi positi fuimus, cum lamentarentur nos secundum consuetudinem antiquorum : propter quod acervus in testimonium placentis factus est. Sed quære nos in alia parte, in loco qui dicitur lingua syriaca, Debathalia; quod interpretatur in græco, Andragathion; quod nos possumus dicere, Virorum honorum. Diluculo vero surgens, inveni monachum illum prædicantem omnibus fratribus. Hymnis dictis, deinde cepi dicere : Eamus ad acervum illum, et fodimus in illo. Tunc quidam dixerunt mihi : Audi primum quid dicat monachus Migetus. Advocato monacho Migeto, exquiriivi ab eo quid esset. Ille autem universi signa que viderat¹ Gamalielis, dixit mihi, et quemadmodum vidisset contra austrum agrum situm, et monumentum in eo quasi neglectum et ruinosum, ubi tres lectos iureos stratos vidit, unum ex iis altiore ab aliis, in quo erant duo iacentes, unus senex et unus juvenis, et in aliis lectis duobus erant singuli. Et respondit qui erat in excelsiori lecto, et dixit : Vade, et dic presbytero Luciano, quoniam nos domini loci hujus sumus. Si vis magnum et justum invenire, ipse ab orientali plaga nobis positus est. Et hæc audiens a monacho, glorificavi Dominum, quoniam invenit us est et alius testis in revelatione. Hæc autem ut vidi², ita et evenerunt; et consona sibi apparuerunt universa.

8. Statim igitur nuntiavi beato episcopo. At ille misit ad fratres suos episcopos. Qui cum occurrissent, venerunt ad locum : quem cum jussissent fodere, et puram terram maximam fuisse gesta, invenimus lapidem, in quo sculptum erat, Celiel, Nasoon, Gamaliel, Abbibabel³; hebraica quidem verba, litteris autem græcis. Interpretatio vero nominum hæc est : Celiel Stephanus quidem dicitur, Nasoon vero Nicodemus, Abibabel filium Gamalielis significat. Cum autem pervenissemus deorsum, invenimus locum sancti Stephani in parte orientis, sicut audieram. Et statim terræ motus factus est, et tanta suavitas et fragrantia odoris inde egressa est, quantum nullus hominum sensisse se meminit : ut putarem nos in amœnitate paradisi esse positos. Multitudo namque populi aderat nobiscum, inter quos plurimi erant infirmi variis languoribus : in ipsa hora mox de odore suavitatis ejus septuaginta et tres animæ curatæ sunt. Ab aliis fugati demones, aliorum fons restrictus est sanguinis : alii a strumis et furunculis liberati; alii a secretiore infirmitate sanati, alii a tertianis et quartanis : alios febris reliquit et hemicranio; et multas alias curationes senserunt homines, quas enumerare longum est. Aderant enim tunc in illo tempore episcopi, Joannes Jerosolymitanus, et Eustonius episcopus de Sebastii civitate, et Eleutherius Jerichontinus, cum omni clero. Itaque cum psalmis⁵ et hymnis asportaverunt reliquias beatissimi Stephani in sanctam ecclesiam Sion, ubi archidiaconus fuerat ordinatus : derelinquentes nobis de membris Sancti parvos articulos, imo maximas reliquias cum pulvere, ubi ejus omnis caro assumpta est⁶.

¹ Germanensis Ms., riteram.

² Idem Germanensis Ms., vidi.

³ In eodem Germanensi Mss., in quo sculptum erat Celiel, Nasuum, Gamaliel, bbiba.

⁴ Germanensis codex, Joannes Jerosolymitanus, et Eustonius sebastianæ civitatis, et Eleutherius Jerichontinus : hi omnes cum clero suo venerunt, et ita cum psalmis, etc.

⁵ Idem Germanensis codex, ut in inscriptione Episto. r., quam Hymesio episcopo prænotatam observavimus, ita in conclusione recedit a codice Floriacensi, et habet sic : ubi ejus omnis caro defluserat. Ex his ergo sanctis reliquiis beatitudini vestræ transmissi. Quod cum susceperitis, orate pro exiguitate mea, ut dignus inveniar in conspectu Domini Jesu Christi, adjutus meritis beati primi martyris Stephani. Et vos mementote nostræ humilitatis, et tanquam præsentem me diligite, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen. Nec addit inventas esse Stephani reliquias tertio nonas augusti.

9. *Et ideo orate, precor, pro exiguitate mea, ut dignus inveniar in conspectu Domini, adjutus beatissimi martyris Stephani meritis, et vestris orationibus: regnante Christo Jesu Domino nostro, cui est cum Patre et Spiritu sancto gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen. Inventæ sunt autem reliquæ beatissimi Stephani tertio nonas augustus.*

ADMONITIO IN EPISTOLAM ANASTASII ET IN SUBSEQUENTEM SCRIPTURAM.

Ex vetere libro Floriacensi prodit Epistola hæc Anastasii, qua ille significat e græco sermone in latinum translata suo labore subsequentem scripturam. Quoniam auctore condita græce et conficta fuerit scriptura, compertum non est: ei tamen fidem addunt multi e Græcis, qui plerumque illam Stephani martyris, quam narrat, detectionem aliam et in urbem Constantinopolim translationem statuunt post aliquot annos a revelatione facta Luciano. Enimvero contigisse translatio hæc dicitur, « cum esset reconditum sancti Stephani corpus Jerosolymis in sancta Sion: » quo nimirum a Joanne Jerosolymitano translatum post Luciani revelationem fuit, secundum ipsius Epistolam Luciani. Attamen Nicephorus, lib. 14, cap. 9, refert primum Stephani reliquias Constantinopolim deportatas sub Constantino, tum addit partem quamdam ejus reliquiarum, quæ occultata forsitan et relicta erat in Palestina, a Luciano postea detectam divina revelatione. Cæterum subsequentis scripturæ falsitatem produunt plurima, quæ cum temporum historia pugnant. Dicitur Stephani locus in oratorio per Alexandrum extructo et positus consulatu Constantini Augusti decies: » at Constantinus imperator octies tantum consul in Fastis consignatur. Cyrillus, qui hic nominatur episcopus Jerosolymitanus, non sub Constantino suscepit episcopatum, sed sub Constantio, annis certe multis post mortem Eusebii episcopi, qui Eusebius nihilominus Constantinopoli sedere et Stephani corpus excipere fingitur.

EPISTOLA ANASTASII AD LANDULEUM,

DE SCRIPTURA TRANSLATIONIS PROTOMARTYRIS STEPHANI, QUAM E GRÆCO IN
LATINUM VERTIT.

LANDULEO egregio et Deo digno episcopo Capuano, ANASTASIIUS exiguus Apostolicæ ¹ bibliothecarius, in Domino salutem.

1. Quia sancta Ecclesia, cui Venerabilitas tua præesse decenter agnoscitur, beati Stephani reliquiis et memoria celebris et insignis habetur, ac per hoc magno erga ejus reverentiam Sanctitas tua flagrat affectu: ratum duxi, penes Mantuanam urbem Sedis apostolicæ legationis apud Augustos explenda ² causa degens, Translationem ipsius sacri corporis græce conscriptam, ac ex improvise delatam, latineque nusquam a me ante prorsus inventam, romano dare sermone, tuæque piæ destinare devotioni: quatenus per hoc et otiositas a me rancor excluderetur, et latinitas tantorum miraculorum cognitione minime fraudaretur. Accidit autem, ut etiam super hoc a

præfate urbis incolis obnixè rogarer, eo quod ille hujus martyris habeatur templum, honesta qualitate constructum.

2. Suscipe itaque hoc opusculum, et mira quæ primus Christi Domini Martyr atque Diaconus post transitum gessit, quæque forte hactenus ignorasti, comperiens, laudes auctori dignas repende: diemque anniversarium, mei quoque non immemor, in hujus mirabilis translationis celebrationem solemniter age. Sed quoniam tunc temporis ibidem positus sermonem nihilominus quem de virginitate super Anna et Simone, imo quem de tribus professionibus Amphilocheius Iconii præsul habuerat, interpretatus sum, et hunc quoque cum memorato simul opusculo Sanctimonie tuæ mittere procuravi, Spirituali quippe nil fere commodius duxi, quam spiritualia offerenda. Beatitudo tua in æternum valeat mei memor, impetrantibus Dei sedes orationibus suis.

¹ Supple, Sedis.
² Forte, explenda.

SCRIPTURA DE TRANSLATIONE SANCTI STEPHANI DE JERUSALEM IN URBEM BYZANTIUM.

1. Factum est, cum esset reconditum corpus sancti Stephani primi martyris Jerosolymis in sancta Sion, in diebus Joannis episcopi Jerosolymitani, ut Alexan-

der quidam senatorum posuisset in animo suo construere oratoriam domum sancti Stephani. Quo peracto, deprecatus est multum Joannem episcopum, ut